

שרייתו זהו כיבוסו

סוג הבגד ומצבו

שנינו במשנה:

היתה עליו [על הכר] לשלשת – מקנחה בסמרטוט, היתה של עור נותנין עליה מים עד שתכלה. (קמב ע"ב)

ממה נובע החילוק בין בגד לעור? בסוגיה בזבחים (צד ע"ב) מבואר שאף שיש כיבוס בעור, מכל מקום אין כיבוס בלי כסכוס. בבגד, לעומת זאת, חידשו בגמרא כי 'שרייתו זהו כיבוסו':

...בגד שרייתו זהו כיבוסו. רבא לטעמיה דאמר רבא זרק סודר למים חייב.

לכאורה עמדה זו של רבא עומדת בעימות מול שתי סוגיות עיקריות:

1. בסוגיה בביצה נאמר:

דאמר רב חייא בר אשי אמר רב: נדה שאין לה בגדים [טהורים ללבוש אחר טבילתה], מערמת וטובלת בבגדיה [בשבת ויו"ט, ואף הם נטהרים בטבילתה]. (יח ע"א)

ויש להקשות: איך טובלת בבגדיה? והלא שרייתו זהו כיבוסו!
2. במסכת יומא, בתוך הדיון באיסור רחיצה ביוהכ"פ, הובאה הברייתא הבאה:

תנו רבנן ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו – עובר עד צוארו במים ואינו חושש. (עז ע"ב)

ואף בזה יש להקשות כנ"ל.

בפתרון הקושי, ניתן ליישב בשתי דרכים יסודיות:

- א. הסוגיות הללו חולקות על דברי רבא, ואינן סוברות ששרייתו של בגד זהו כיבוסו. לדעתן, אף בבגדים אין כיבוס בלא כסכוס.
- ב. יש לחלק בין סוגי בגדים שונים, ואין אומרים דין זה אלא בבגדים מחומרים מסוימים דווקא.
- ג. ניתן לחלק גם באותו בגד, בין מצבים שונים.

נפרט את הדרכים השונות:

הסוגיות חולקות על רבא ואינן סוברות 'שרייתו זהו כיבוסו'

בספר 'שער המלך' על הרמב"ם לר' יצחק נוניס (שבת כ"ב, יח), כתב שרב יוסף וזעירי פליגי על רבא, והם סוברים שאף בבגד בעינן כסכוס. לפירושו מה שאמרו במשנה שאם היתה עליו לשלשת מקנחו בסמרטוט ולא נותנים עליו מים, היינו מפני הגזירה שמא יסחוט ששייכת רק בבגדים ולא בעור.

דברים דומים כתב הנשמת אדם בנוגע לשיטת הרמב"ם, שהשמיט דין שרייתו זהו כיבוסו:

ולולי דמסתפינא אמינא דמזה מוכח דלא סבירא להו דין זה, ואף דרבא אמרה שם בזבחים מ"מ כיון דמצינו אמוראי בתראי לבתר דרבא רב חייא בר אשי, ורמי בר פפא ורבא גופא ביומא דס"ל דמותר לעבור במים ביה"כ, וכן גבי נדה דמערמת וטובלת כמו שהקשה תוס' שבת קי"א, ולכן הוצרכו הפוסקים לדחוק עצמם לעשות חילוקים... ולא ניחא ליה לרי"ף ורמב"ם לחלק בכך וס"ל דלא קיי"ל בזה כרבא, ורבא גופא הדר ביה.

ואם כן, על כרחך טעמא דכר וכסת בלשלשת דאסור ליתן מים הוא מטעם שמא יסחוט ואפילו הכי מותר בשל עור, ועל כרחך דבעור לא שייך סחיטה, ואף דנימא דרבא לא הדר ביה די"ל דמה שהתיר שם לבני עבר ימינא לעבור היינו בלא בגדים ומטעם רחיצה התיר, מ"מ מדחזינן התם דרמי בר פפא אמר התם לרב יהודה ורב שמואל בר יהודה דרב ושמואל אמרי עובר ובלבד שלא יוציא ידו משפת חלוקו ומעשה רב ורמי בר פפא הוא בתר רבא שהרי רב פפא תלמיד דרבא. (כלל כב ס"ק ד)

חילוק בין סוגי הבגדים או בין המצבים השונים

כתב רבינו תם בספר הישר:

ויש דברים דשרייתן כיבוסן, כגון הני דבני כיבוס וליבון נינהו כדפרישי' לעיל¹, אבל בגד שמלבנין אותו אין שרייתו כיבוסו על ידי מים נמי, שהרי מעשים בכל יום שאנו מקנחין את הידים לאחר נטילה במטפחת ובסדינין ובמפות בשבתות ובימים טובים, וכן אשה טובלת בבגדיה שהוא ליכלוך.

¹ בראש הסימן שם כתב: "...בכל מקום ליבון כגון צמר ובגד פשתים".

וכן עור וכיוצא בו אמרינן בזבחים דשרייתן לאו כיבוסין אלא אם כן יכבסם

כדמפרש התם. (סי' רפג)

שלושה טיעונים הוזכרו בדברי ר"ת:

1. 'שרייתו זהו כיבוסו' נאמר דווקא בבגד, אבל בעור אין דין שרייה, ודווקא כסכוס נחשב כיבוס. כן כתב גם היראים:

אמר רבא זרק סודר למים חייב ומפרש טעמא דשריית בגד זה הוא כיבוסו וליבונו. ותנן נמי בשבת פ' נוטל (קמב:) כר שיש עליו לשלשת יקנחה בסמרטוט ואם היא של עור נותן עליה מים עד שתכלה. למדנו שעל הבגד לא יתן מים דשרייתו זהו כבוסו. מדלא תנא להיתירא אלא של עור מכלל דכל מילי דלא הוי עור אסור לתת עלי' מים. ושמעתי לפרש² דלא מיתסר נתינת מים אלא בלשלשת כדתנן היתה עלי' לשלשת ואינה נראית, דהא במילתא דרבא דקתני זרק סודר במים חייב ולא קתני לשלשת והא דתנן לשלשת אורחא דמילתא קתני שבמקום לשלשת נותנים מים והא דתניא נדה מערמת וטובלת מפרשינן לה בבגדי עור. (סי' רעד)

לשיטה זו של היראים עולה שאנו אומרים שרייתו זהו כיבוסו גם בבגד נקי וגם אם נעשה בדרך לכלוך, ולכן לא מצא דרך ליישב הסוגיה דנידה טובלת אלא בבגד עור. מכוח זה הסיק:

הלכך צריך להזהר שלא לתת מים על הבגד בין של פשתן בין של צמר ואפילו ידיו מטופחות במים מרובים צריך שלא יקנחם בבגד בעוד שהמים מרובים עליהם ולריבוי המים לא ידעתי שיעורין הלכך מנהג כשר הוא כשאדם רוחץ ידיו בשבת שיזרוק המים מעל ידיו וינער בכח קודם קינוחו במפה או בבגד. (שם)

ובטעם ההיתר לקנח במפה במים מועטים, יש לומר שלא אמרו שרייתו זהו כיבוסו אלא במים מרובים.

2. לא בכל הבגדים שייך לומר שרייתו זהו כיבוסו. כך כתב גם הרשב"א:

² ראה להלן על אודות חילוק זה.

ובספר הישר חלקו בו בין בגדים לבגדים, כי יש בגדים שמתכבסין במהרה ובאותן הוא שאמרו שרייתו זהו כבוסו ויש שצריך לטרוח הרבה כעין שלנו ואין אומרים בהם שרייתן זהו כבוסן. (ביצה יח ע"א)

אף שהרשב"א סתם דבריו, ולא הגדיר את ההבחנה בין סוגי הבגדים, ר"ת חילק כנראה בין בגדי צמר ופשתים שהם רכים יחסית ובהם אומרים שרייתו זהו כיבוסו, לבגדים משאר חומרים – שהם קשים ואינם מתכבסים אלא על ידי כסכוס. המאירי הביא דעה אחרת, המחלקת בין בגדי צמר לבגדי פשתן, שבצמר אמרינן שרייתו זהו כיבוסו ולא בפשתן:

שזו של נדה בחלוק שלה נאמרה ולא בבגדי צמר, ולא נאמר שרייתו זהו כבוסו אלא בשל צמר וזה שתפשה בשמועת הלשלת שבשל עור דוקא נותנין עליו מים וא"כ היה לו לתפשה בשל פשתן שמא דרכן היה שלא לעשות כר אלא בעור או בצמר. (שם)

3. לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו בכל המקרים ששריית הבגד נעשית בדרך לכלוך³. כך בסוגיה דנידה המערמת וטובלת בבגדיה, וכן היא דהולך להקביל פני רבו. ואף בזה כתב הרשב"א שם:

ועוד כתב שם דלא אמרינן שרייתו זהו כבוסו בדבר שאינו אלא כעין לכלוך כגון ספוג ואלונתית וקנוח ידיים במפה וכן אלו אינו אלא כעין לכלוך שהולכין במים לבושינן ואין שרייה זו דרך נקיון ולבון.

וכן הוא בתוס' שלפנינו:

תימה היינו שרייה ושרייה אסורה מפני שהוא מכבס ומלבן דאמרי' שרייתו זו היא כבוסו. וי"ל דהואיל דהוי דרך טינוף שרי. ותדע דהאיך אנו מנגבים ידינו במפה בשבת הא הוי שרייה ואסור מפני שהוא מכבס ומלבן אלא כיון דהוי דרך טינוף שרי הכא נמי נימא הכי. (שם, ד"ה מערמת)

הבחנה בין בגד מלוכלך לבגד נקי

בתוספות בשבת תירצו את סתירת הסוגיות לגבי שרייתו זהו כיבוסו באופן אחר:

³ ראה עוד בעניין בהמשך, תחת הכותרת "כוונת ניקוי".

ויש לומר דדוקא היכא דאיכא טיפת דם או טינוף אמר שרייתו זהו כיבוסו.

(קיא ע"ב ד"ה האי מסוכרייתא)

ואף המאירי כתב:

ועקר הדברים, שלא נאמר שרייתו זהו כבוסו אלא בשיש שם צואה או לכלוך. (ביצה שם)

ובתוס' ישנים כתבו:

אבל היכא שהבגד שחור מחמת שנלבש בו או מחמת שנשתמשו בו או שהיה לבן לגמרי ואין בו שום טינוף אלא שצריך ללבן עדיין לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו. (יומא עז ע"ב ד"ה עובר)

ובדבריהם שמענו חידוש גדול, שאף שהבגד מתלבן מן השחרורית שבו על ידי השרייה – אינו חשוב כיבוס. נראה שטעם הדבר הוא מפני שהם סבורים שאין כיבוס אלא בניקוי הבגד מלכלוך, אבל הצהלת צבעו של הבגד אינה חלק מן המלאכה. אמנם, בזה יש מקום לבעל דין לחלוק אם מתלבן הבגד על ידי השרייה, כפי שעולה גם מן המחלוקת המובאת להלן (בסעיף 'כוונת ניקוי'), שתולה את הדיון בשאלת הכוונה בשעת השרייה.

אמנם, בנקודה זו – בגד שיש בו שחרורית – יש שנטו להבין שהסיבה היא מפני שאם יש לכלוך הוא יורד על ידי עצם השרייה, אבל כשאין לכלוך אלא הבגד שחור מלבישה, אינו מתלבן על ידי שרייה בלבד, וצבעו של הבגד יובהר רק על ידי כסכוס. וזו לשון המשנה ברורה:

יש אומרים דדוקא כשיש איזה דבר לכלוך על הבגד דהשרייה מעביר הלכלוך אבל אם אין שם לכלוך ואפילו הושחר מחמת לבישה לא מקרי כבוס ע"י שרייה לבד אם לא שמכבסן ממש או שסוחט את מימיהן. (שב,

ס"ק לט)

אבל לענ"ד לא משמע כן מדברי התוס' ישנים, ויותר נראה שכוונתם כפי שהסברנו למעלה, שפעולה שכל כוונתה היא הצהלת הצבע אינה בכלל מלאכת מלבן. וראיה לדבר שהרי הזכירו בדבריהם גם בגד שהיה לבן לגמרי, בלי שום טינוף.

עם זאת, נראה לי ברור שיש מצב שבו בגד הושחר מרוב לבישה ונוצרים בו כתמים, שהם בבחינת לכלוך גמור, ויש בהם כיבוס, והמדובר בתוס' ישנים על שחרורית עדינה בלבד שהיא תוצאה של הלבישה. ואולי בבגד שהושחר מרוב

לבישה ויש בזה גדר לכלוך, בזה הוא שסבר המשנ"ב שאינו דומה לטינוף מפני שדבוק יותר לבגד, ואינו יורד בשריה, וזקוק לכסכוס, וצ"ע.

בוזנת ניקוי

מקצת הראשונים הזכירו יסוד נוסף בזה, ולדעתם אין לומר 'שרייתו זהו כיבוסו' אלא במתכוון לנקות הבגד ע"י שרייה זו, אבל כשאינו מתכוון שרי. וזו לשון התוס' רי"ד:

כשמתכוין לכבסו אף על פי שלא כיבסתו חייב, דשרייתו זהו כיבוסו. אבל זה שאינו מתכוין לכבסו ליכא לחייביה משום כיבוס, דעצב הוא שהוא נשרה במים אילולי שהוא טרוד ועסוק להטבילו. (ביצה שם ד"ה רב יוסף)

ולכאורה קשה להבין תירוץ זה – וכי אינו מתכוון מאי הוי? אם אנו טוענים ששרייתו זהו כיבוסו, כיוון ששרהו הרי נחשב הדבר ככיבוס, ואף אם לא נתכוון לכך, שמכל מקום נתנקה הבגד בשרייתו!

אמנם, עיין ברשב"א שהביא גם הוא תירוץ זה, בניסוח שונה:

וגם אינו מתכוין לנקות ולהסיר טנוף על ידי המים ופעמים שמלכלך בכך.

(שם)

לדבריו לא כל שרייה יש בה כיבוס, ויש שרייה שאף מלכלכת את הבגד. לפיכך אין לומר שרייתו זהו כיבוסו אלא כשמתכוון לנקותו בהכי, שאז מוכחא מילתא ששריית ניקוי היא מבחינתו.

אמנם בתוס' רי"ד לא משמע כדברי הרשב"א, משום שלא הזכיר אלא שהוא עצב מפני רטיבותו של הבגד, ולכן נראה שיש חילוק יסודי בין דרכו של הרשב"א לדרכו של התוס' רי"ד. הרשב"א רואה כיבוס כניקוי הבגד מלכלוכו, ואם כן השרייה אמורה לנקותו מלכלוך, וכיוון שלפעמים מתלכלך בשרייתו, לא כל שרייה מכבסת, אלא כשמתכוון לנקותו. אבל התוס' רי"ד, כנראה, מבין שמטרת השרייה היא ליבוננו של הבגד בהצלת צבעו ע"י שרייתו במים, ואינה ניקוי הבגד מלכלוך, שהיא פעולה אובייקטיבית של ניקוי. לפיכך פעולת הכיבוס, שהיא

פעולה סובייקטיבית ביסודה, תלויה בכוונתו של השורה למגמה זו של הצהלת הצבע, ובלא הכוונה, אין השרייה חשובה כלל.⁴

הגדרת "כוונת ניקוי"

בהקשר זה מן הראוי להזכיר דיון חשוב העולה בתוספות בשאלה מה מגדיר את הכוונה ככוונת ניקוי:

ועל תינוק שלכלך בגדי אמו במי רגלים אין לזרוק עליו מים דשרייתו זהו כיבוסו. ושמע ר"י מפי הנשים שהתיר ר"ת [ליטול ידיה]⁵ ולקנח ידיה בבגד כיון שהוא דרך לכלוך כדי שתוכל להתפלל ולברך. ואין נראה לר"י שהרי היא מתכוונת לטהר הכלוך ודרך רחיצה וליבון היא זה הקינוח. (תוס' קיא

ע"ב סוף ד"ה האי')

ביסוד מחלוקת הראשונים הזו נראה שכולם מודים דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו כשנעשה בדרך לכלוך, אלא שנחלקו האם הכוונה משפיעה על דיני הליבון:

ר"י סבר שכיוון שכוונתה לטהר הבגד ממי הרגליים, וזוהי כוונת טיהור הלכתית – נחשב הדבר כדרך ליבון, שהרי ניחא לה במים אלו שבאים אל הבגד, ומבחינתה אינו נקרא לכלוכו של הבגד.

⁴ וראה מה שכתב שו"ע הרב קרוב לדברינו בקונטרס אחרון לסי' שב אות א'.
⁵ כך היא הגירסא בדפוסים לפנינו, ושתי מילים אלו נמצאות בסוגריים, וראה בית יוסף (שב, ט–ט) שגרס בדברי התוס': "שהתיר רבינו תם לקנח ידיה בבגד כיון שהוא דרך לכלוך...", ומפני זה תמה שם: "ומיהו תמיהא לי היאך אפשר שבקינוח ידים במקום המי רגלים יתבטלו דהא בעינן רביעית מים לבטלם והייתי סבור לפרש דרבינו תם מתיר ליטול ידיה על מקום המי רגלים ובוהא הם מתבטלים ועוד התיר רבינו תם ידיה באותו מקום להעבירם כיון שאינו אלא דרך לכלוך ואף על פי שהתוספות לא הזכירו שהתיר רבינו תם ליטול ידיה אפשר שלא חשו להזכיר רק הקינוח שחולק בו ר"י אבל ליטול ידיה על אותו מקום אפשר דאפילו ר"י מתיר כיון שהוא דרך לכלוך דמים שנטל בהם ידיו שופכים נגינה ואין דרך לכבס בשופכין".
 והביא שם ראשונים (הגהות מרדכי ברכות וספר כלבו) שגרסו כן להדיא בשיטת ר"ת שמתיר ליטול ידיים ולקנח ידיה, אבל כיוון שראשונים רבים שהביאו את ר"ת לא הזכירו נטילת ידים, הסיק הבי"י: "ולכן נ"ל דאפילו לרבינו תם אסור ליטול ידיה על אותו מקום דמים הנוטפים מידיה אף על גב דשופכים נגינה מכל מקום כיון שאין בהם שום לכלוך חזו לכיבוס ואסור, ולא התיר רבינו תם אלא לקנח ידיה וכגון שהמי רגלים מועטים כמו שדרך התינוקות להטיל מים בתוך בגדי עטיפותיהם ואין נוזל מהמי רגלים לבגד האם כי אם טיפות דבר מועט דסגי ליה לבטלו בקינוח ידיה במקום ההוא".
 וכן פסק הרמ"א שלפי ר"ת מותר רק לקנח ידיה ולא ליטול ידיה, וז"ל בסי' שב, י: "אבל אסור ליתן מים ממש על המי רגלים כדי לבטלם"; וראה עוד במשנ"ב ס"ק נד.

אולם ר"ת סבר שהתועלת ההלכתית ונוחותה של האישה שתוכל להתפלל, אינם משפיעים על דיני הליבון. כיוון שהפעולה ביסודה אינה מוסיפה ניקיון לבגד, אין זה ליבון וש"י.

והנה הרא"ש הביא את שיטת ר"ת ולא הביא את דברי ר"י החולק:

ותינוק שליכלך בגדי אמו במי רגלים – התיר ר"ת שתטול ידיה ותקנחם באותו מקום שאין זה דרך ליבון אלא לכלוך הוא ואינה מתכוונת אלא לבטל מי רגלים כדי שתוכל להתפלל. (יומא פ"ח סימן ד)

ומכוח זה הכריעו הפוסקים כשיטה זו (עיין שו"ע סי' שב בהגהת הרמ"א לסעיף י). ומה שהשו"ע השמיט דין זה, נראה שהוא הולך לשיטתו לחוש לכתחילה לשיטת היראים ומהר"ם שחששו לשרייתו זהו כיבוסו גם בבגד נקי ואף אם נעשה בדרך לכלוך, אולם כבר הבאנו למעלה שנראה שאף השו"ע מודה להלכה שבדיעבד יש להקל אם נעשה בדרך לכלוך.

ובדבר ההיתר לקנח ידיים הרטובות בבגד כדי לטהר את מי הרגליים לתפילה, נראה מדברי ר"ת ור"י שהיתר זה הוא רק לדעת הסוברים שבדרך לכלוך מותר. אבל הסוברים שבבגד נקי אין בו שרייתו זהו כיבוסו ובבגד מלוכלך אמרינן שרייתו זהו כיבוסו אפילו בדרך לכלוך, בגד שיש בו מי רגליים הוא מלוכלך, ויש לאסור לקנח את הבגד לשיטה זו. וכן נראה מהפרי מגדים (אשל אברהם שב, כד), שדיוננו תלוי במחלוקת זו, ולמעשה יש להקל בזה כי כבר כתבנו שבדרך לכלוך יש להתיר ולא אמרינן בזה שרייתו זהו כיבוסו.

וכתב המגן אברהם:

אבל כשיש עליו צואה אסור להעבירו בניגוב הידים. (שם ס"ק כד)

והיינו שהוא מחלק בין העברת מי רגלים בדרך לכלוך להעברת צואה או טינוף בדרך לכלוך, שבצואה וכיו"ב יש בודאי רצון להעביר הטינוף מן הבגד, ואף שעושה זאת בדרך לכלוך מ"מ בודאי עיקר כוונתו לנקות הבגד מצואתו ומטינופו ואסור, ובמי רגליים – כיוון שעיקר כוונתו לטהר הבגד לתפילה ועושה זאת בדרך לכלוך – ש"י. אבל במרדכי ברכות סי' רה העתיק שיטת ר"ת שהתיר לאישה שהטיל בנה צואה על בגדה בשבת בבית הכנסת ליטול ידיה ולקנח במקום הטינוף, ולפי זה יסוד דעת ר"ת שהוא סבור שאם עושה בדרך לכלוך יש להתיר אפילו בבגד שיש עליו לכלוך, ואין לחלק בזה בין מי רגלים לצואה, אבל ברוב

הראשונים האחרים הגירסא בר"ת היא דווקא במי רגלים, ולכאורה צדקו א"כ דברי המ"א לחלק ביניהם.⁶

אם נבוא לסכם את החילוקים השונים, ניתן לומר כך:

- א. ישנן גישות המחלקות בין סוגי הבגדים שבהם מדובר – חלוקה בין עור לבגד, או בתוך הבגדים עצמם בין צמר לפשתן או בין בגדים שמתכבסים מהרה לבגדים אחרים. גישות אלו סבורות שעקרונית יש לומר שרייתו זהו כיבוסו בכל אופן, כל עוד מדובר בסוג הבגד ששייך בו דין זה. למעשה נקטו רוב הפוסקים שיש להחמיר בכל סוגי הבגדים, ששרייתו זהו כיבוסו, מלבד עור.
- ב. גישה אחרת תולה את הדברים בכוונת השרייה – אם מתכוון לנקותו או לא, ולהלן נדון במעמדו של חילוק זה למעשה.
- ג. קבוצה אחרת של חילוקים מגבילה את הדין עצמו לבגדים שיש בהם לכלוך, או לאופן השרייה – אם היא בדרך כיבוס או בדרך לכלוך.

בין הדעות הללו ישנן נ"מ למעשה, וכך כתב הפרי מגדים:

ולכל אחד מהתירוצים קולא וחומרא, לתירוץ ראשון קולא, כל בגד נקי מותר ליתן עליו מים נקיים אף אין דרך לכלוך. וחומרא, כל שיש לכלוך עליו, אף דרך לכלוך לנגב ידים שם אסור. ולתירוץ השני קולא, דרך לכלוך שרי אף שיש עליו לכלוך. וחומרא, כל שאין דרך לכלוך אסור אף בנקי לגמרי. (אשל אברהם שב, יח)

פסיקת ההלכה

בדעת השו"ע יש מקום להסתפק, ועולה מדבריו כעין סתירה בענייננו. מצד אחד כתב:

⁶ ועייין עוד נשמת אדם כלל כב, א, שחולק על המגן אברהם הנ"ל. ודע עוד שמדברי המרדכי הנ"ל נראה חילוק מחודש בדין שרייתו זהו כיבוסו, שלא אמרינן דין זה אלא בבגד שיש עליו רק מעט טינוף, אבל בבגד שכולו מלוכלך או כולו לבן לא אמרינן. ונראה שסבור ששרייתו זהו כיבוסו היינו דווקא בבגד שיש עליו לכלוך נקודתי שבשרייתו במים מתנקה, לא כן הדבר בכולו מלוכלך או בלכלוך גס שאינו מתנקה בשרייתו, שיש להתיר. ואף שהדברים סבירים, רוב הפוסקים חולקים בזה ומחמירים, וכפי שכבר כתבנו בפנים בפירוט.

אבל בגד שיש עליו לכלוך, אסור אפילו לשכשכו, דזהו כבוסו, אלא
מקנחו בסמרטוט בקל ולא בדוחק. (שב, סעיף ט)

משמע מדבריו שדין שרייתו זהו כיבוסו הוא דווקא בבגד שיש עליו לכלוך, אבל
בגד נקי – מותר לשרותו במים. ואכן, הרמ"א שם הביא דעת המחמירים בזה:
"ויש אוסרים בכל ענין".

אבל כאשר עסק בכיבוי טלית שאחז האור במקצתה פסק:

יש אומרים שאין יכול ליתן עליו משקין כדי שיכבה כשיגיע להם; ויש
אומרים שמותר לעשות כן בשאר משקים, חוץ מן המים, משום כיבוס;
ויש מתירים אפילו במים. ודברי סברא שנית נראים. (שלד, סעיף כד)

מהכרעתו כסברא השנייה, שאוסרת נתינת מים, נראה שהוא סבור שדין שרייתו
זהו כיבוסו שייך אף בבגד שאין עליו לכלוך, וצ"ע.

כפי שראינו, הרמ"א הכריע שיש לחוש לחומרא גם בבגד שאין עליו לכלוך.

בהמשך החמיר השו"ע אף אם עושה זאת בדרך לכלוך:

הרוחץ ידיו, טוב לנגבם בכח זו בזו ולהסיר מהם המים כפי יכלתו קודם
שיקנחם במפה. (שב, סעיף י')

אבל הרמ"א כתב שאין לחוש לזה:

ויש שכתבו דאין לחוש לזה, דלא אמרי' שריית בגד זהו כבוסו בכי האי
גוונא, דאין זה רק דרך לכלוך, וכן נוהגין. (שם)

היוצא מזה שהרמ"א מכריע ששרייתו זהו כיבוסו אמרינן אף בבגד נקי, אבל אם
הוא בדרך לכלוך שרי, וכתבו האחרונים שבזה יש להתיר אף בבגד מלוכלך, וז"ל
הביאור הלכה:

ואפילו אם היה איזה לכלוך על המטפחת שרי הואיל והניגוב דרך לכלוך
הוא. (שם)

ונראה לי שמה שכתב בשו"ע לחוש שלא לנגב אף בבגד נקי ואף שהוא בדרך
לכלוך, אינו מעיקר הדין אלא לחוש לכתחילה לדעת היראים וסיעתו שסבורים
ששרייתו זהו כיבוסו בכל גווני, ולדינא נראה שהוא סבור כדעת הרמ"א שאין
להקל אלא בדרך לכלוך.

הביאור הלכה הביא כמה אחרונים שפירשו את דברי השו"ע, וביארו כי הוא אכן סבור שיש לאסור מדין 'שרייתו זהו כיבוסו' גם בבגד שאין עליו לכלוך, ומה שנקט בסי' ש"ב בגד שיש עליו לכלוך – נקט המקרה המוזכר במפורש בש"ס. וז"ל הביאור הלכה שם:

הנה מפשטא דלישנא משמע דסובר כדעה הראשונה המובא ברמ"א בדבר שאין בו לכלוך לא אמרינן ביה שרייתו זהו כיבוסו וכן ביארו המ"א. אולם בספר תו"ש וכן בביאור הגר"א משמע דהמחבר ג"כ ס"ל לנפשיה כדעת היש אוסרין [דכן מוכח לקמן בסימן של"ד סכ"ד דכתב שם ודברי סברא שנית נראים והטעם הוא כמו שכתב בב"י שם שהוא שיטת רשב"ם דס"ל דאפילו בדבר שאין בו לכלוך אמרינן שרייתו זהו כבוסו והא דכתב לקמיה בסעיף יו"ד טוב לנגבו ומשמע דמדינא אין צריך היינו משום שהוא דרך לכלוך דאפילו דעת הי"א מודה להקל בזה] והא דנקט יש עליו לכלוך לישנא דמתניתין נקט ומשום סיפא דמקנחו. (סי' ש"ב)

המגן אברהם סובר שהשו"ע הכריע שהדין נוהג רק בבגד שיש עליו לכלוך, ומה שאסר בסי' שלד לתת מים על בגד שאחזו בו האור ובסי' שיט סעיף י' אסר לסנן מים צלולים בסודר, היינו רק מן הטעם שמא יבוא לסחוט. וז"ל המגן אברהם:

ונ"ל שלזה כוון הטור דס"ל כמ"ש הב"י סי' ש"ב בשם התוס' והרא"ש דכשאין עליו לכלוך לא הוי כיבוס וכמ"ש שם בש"ע וכ"מ סי"ו אלא דאסור שמא יסחוט והוי כיבוס ולכן בעשוי לכך לא גזרינן. ומ"ש בסוף סי' של"ד דאסור ליתן מים היינו נמי שמא יסחוט והוי כיבוס. (שב, ס"ק יא)

אמנם הגר"א ורוב האחרונים סבורים שהשו"ע אוסר גם בבגד שאין עליו לכלוך, ואם עושה כן בדרך לכלוך נטה השו"ע להתיר וחשש לכתחילה ליראים, ולכן כתב שטוב לנגב הידיים קודם שיקנחם במפה.

וראה ביאור הגר"א עצמו שהכריע להקל שאין שרייתו זהו כיבוסו אלא בבגד שיש עליו לכלוך, אבל בבגד נקי מותר אם אינו מתכוון לכביסה, וז"ל:

ויותר נראה דסבירא ליה כמ"ש ב"ח בשם סמ"ג דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו אלא אם נתכוין לכבס כמתני' דלשלת והוא הנכון והוא ג"כ כהיש מתירין דכאן. והרמב"ם על כרחך סובר כתירוץ הראשון של תוס' וכיש מתירין דכאן שהרי בפ"ח מתיר ליתן מים בסודרין. (שב, ט ד"ה ויש)

ולמעשה נקט בביאור הלכה:

ומכל מקום כיון שיש כמה ראשונים שמחמירין בזה וכן הוא דעת הטור
בסימן שי"ט ובסימן של"ד לפי מה שביארו הבית יוסף בודאי יש לחוש
ולהחמיר באיסור תורה. (שם ד"ה שיש)

ולדבריו יש להחמיר אף בבגד נקי ששרייתו זהו כיבוסו אם נעשה בדרך ליבון.